

Сергій Білуга

Національний університет «Одеська юридична академія»

ГЕНЕЗА НАУКОВОЇ ДУМКИ ЩОДО ФОРМ РОЗВ'ЯЗАННЯ КОНФЛІКТІВ ЗА УЧАСТЮ ТРЕТЬОЇ СТОРОНИ: ВІД «СОВІСНОГО» СУДУ ДО ДОСУДОВОГО ВИРІШЕННЯ ПУБЛІЧНО-ПРАВОВИХ СПОРІВ

The article analyzes scientific views of Ukrainian and foreign scientists on the forms of settling the disputes with participation of the third party. Using the historical retrospective review the systematization of views concerning forms of the disputes settlement and application of extrajudicial and pre-trial forms of disputes settlement in civil, economic and administrative processes was made. The next systematization of scientific researches was offered: 1) civil researches devoted to the problems of reconciliation in the alternative to legal procedure way, in particular, to the mediation; 2) researches of the scientists of administrative law that are directed on the ascertainment of the essence of administrative dispute as a specific type of legal dispute; 3) works devoted to the analyses of possibilities of establishment of alternative extrajudicial ways to settle administrative disputes.

Key words: alternative ways to settle court disputes, pre-trial settlement of public legal disputes, mediation, reconciliation of parties, amicable agreement.

Україна за останні роки суттєво наблизилася до світових стандартів забезпечення прав і свобод людини, а чітке визначення політичного курсу на вступ до Європейської спільноти ставить перед державою гармонізувати національне законодавство відповідно до стандартів ЄС у максимально короткі строки. Ці процеси є доволі складними і пов'язані не лише із коригуванням окремих норм національного законодавства, але й запровадження цілих нових інститутів. Незважаючи на суттєві позитивні зрушення у сфері функціонування судової системи, забезпечення доступу до правосуддя та довіри до нього, на жаль все ще існує чимало складних питань, вишити які неможливо лише у площині процесуального законодавства.

В усьому світі судовий спосіб вирішення спору пов'язаний зі складною формальною процедурою, судовими витратами та проблемою виконання судового рішення, що актуалізує розробку альтернативних способів вирішення правових спорів. Крім того, досить часто винесення судового рішення ще не означає дійсного розв'язання конфлікту, а навпаки – провокує його ескалацію¹. Водночас, мова не йде про обмеження чи звуження конституційного права на судовий захист, адже наявність розвинених альтернативних процедур врегулювання спорів спрямоване, передусім, на створення можливості вибору для осіб, які опинилися у стані конфлікту.

Метою наукового дослідження є систематизація та аналіз наукових поглядів та досліджень на проблему розуміння, впровадження та застосування досудового вирішення публічно-правових спорів. Для досягнення поставленої мети перед нами постає вирішення таких завдань: 1) визначити та проаналізувати вихідні начала застосування позасудових (досудових) форм вирішення конфліктів; 2) встановити основні напрямки досліджень альтернативних засобів розв'язання правових спорів; 3) систематизувати наукові дослідження, присвячені саме процедурі досудового врегулювання публічно-правових спорів.

Початкові відправні точки для формування бачення системи способів розв'язанні правових спорів та визначення їх особливостей з точки зору сфер використання, недоліків й переваг, закладено у наукових працях, присвячених проблемам конфліктології, зокрема, юридичної конфліктології. Більшість конфліктологічних концепцій є комплексними і передбачають не лише теоретичне опрацювання поняття конфлікту, розкриття його природи, причин і умов виникнення. Їх

¹ Подковенко, Т.О. (2009). Медіація як один з альтернативних способів розв'язання юридичних конфліктів. *Державо і право*, 45, 31.

обов'язковим елементом є аналіз можливостей вирішення конфлікту¹. Сучасна конфліктологія розглядає конфлікт у динаміці із виокремленням етапів його розвитку. Наприклад, В. Казаков пропонує таке визначення конфлікту: «...це тип взаємодії суб'єктів, в процесі якого вони, по-перше, зустрічають перепони для задоволення своїх потреб і реалізації інтересів, що спонукає їх до активної дії, та, по-друге, досягають певного ступеня узгодженості і співробітництва щодо спільного об'єктом спору²». При цьому, більшість дослідників відзначають, що завершення конфлікту як останній етап його розвитку можливе в різних формах, серед яких вирішення конфлікту; його переростання в інший тип протистояння; загасання конфлікту (усунення однієї або обох сторін)³. Безперечно, в контексті проблематики цього дослідження цікавість становить саме така вирішення конфлікту, як форма його завершення.

Усе розмаїття способів вирішення конфліктів можна скомпонувати у дві основні групи: 1) розв'язання конфлікту самими учасниками та 2) залучення третьої незалежної сторони. Варто відзначити, що напрацювання щодо методів розв'язання конфліктів безпосередньо учасниками, передусім, розвиваються у соціологічних, психологічних дослідженнях, в той час, як питання вирішення конфліктів із залученням третьої сторони в своїй більшості перебувають у площині юриспруденції. Ним присвячено чимало наукових праць різного історичного періоду й різних галузей права.

Незважаючи на те, що норми права забезпечують впорядкування суспільних відносин, абсолютної визначеності у них досягти неможливо, а зважаючи на їх всеосяжність та важливість для людини, кількість спорів правового характеру невинно зростає. Відповідно, активізуються дослідження способів вирішення правових спорів, систематизацію яких доцільно здійснити з точки зору історичної ретроспективи.

Пошуки оптимальних способів розв'язання конфліктів у соціальному середовищі супроводжували людство протягом усієї його історії і зазнали чимало змін. Цікавість до проблеми історичних закономірностей розвитку форм розв'язання конфліктів за участю третьої сторони проявляли дослідники дореволюційного періоду, зокрема, А.Ф. Волков, Є.В. Васильовський, І.Є. Енгельман, Є.А. Нефед'єв, Г.Ф. Шершеневич значну увагу приділяли питанням мирової угоди, при цьому, вже тоді проводили чітке розмежування між несудовими і судовим мировими угодами, ґрунтуючись, передусім на ознаках приналежності правового регулювання та безпосереднього впливу на хід судового процесу.

Також слід відзначити праці, присвячені особливостям діяльності мирового суду – правонаступника «совісного суду», створеного за судовою реформою 1864 р. В контексті забезпечення досягнення взаємної згоди сторін О.А. Головачовим, В.П. Даневським було досить ґрунтовно проаналізовано специфіку оформлення угоди, виробленої в наслідок звернення до мирового судді, прав та обов'язків сторін спору. Тим не менш, характеризуючи даний період теоретичного опрацювання альтернативних позасудових способів врегулювання правових спорів можна відзначити, що окремо ця проблема правниками розглядалася, здебільшого, у дослідженнях з цивільного процесу. Примирення вивчалось з точки зору меж узгодження та забезпечення дотримання виробленої угоди сторонами, хоча вже тоді наголошувалося, що виключно судовий спосіб вирішення спорів суттєво ускладнює і перевантажує суди. Відповідно, значні сподівання покладалися на примирення між сторонами, яке має бути досягнуто до початку судового провадження. Варто відзначити, що саме в дореволюційний період закладено теоретичні засади визначення примирення і обґрунтовано розмежування судового та несудового примирення.

Варто підкреслити, що характерною рисою наукових доробок дореволюційного часу є категоричне заперечення можливості поширення примирення на публічну сферу. Незважаючи на те, що в законодавстві прямих обмежень не було передбачено, доктрина однозначно настоювала на тому, що у спорі не повинен зачіпатися публічний інтерес, оскільки об'єкт угоди має перебувати у

¹ Краснов, Б.И. (1992). Конфликты в обществе. *Социально-политический журнал*, 6, 14 – 22.

² Казаков, В. (2004). Социальный конфликт: проблема определения. *Социология: теория, методы, маркетинг*, 3, 156–165.

³ Див.: Захарьяшева, И.Ю. (2004). Юридический конфликт как социальная предпосылка процессуальной деятельности. *Юрист*, 4, 46 – 51.; Дмитриев, А.В. (2003). *Конфликтология: учебное пособие*. Москва: Гардарики.; Кудрявцев, В.Н. (1995). *Юридический конфликт: процедуры разрешения*. Москва: Центр конфликтологических исследований РАН.

вільному розпорядженні сторін¹. Відтак, «просування» ідеї примирення у правовому полі здійснювалося виключно вченими-цивілістами.

У радянський період радикальні перетворення держави та розбудова її правової системи на принципово нових засадах окреслили нові напрямки розвитку наукової думки щодо способів врегулювання правових спорів. Незважаючи на те, що сучасні дослідники часто говорять про формування радянської правової системи «з чистого аркушу» та безапеляційні заяви того часу щодо «викоренення будь-яких приватних початків у правовій системі»², фактично багато елементів приватно-правового регулювання були відображені у радянському законодавстві навіть раннього періоду. Відповідно, ми можемо зробити висновок, що наукові розвідки продовжили поглиблювати сформовані на попередньому етапі знання, при цьому, саме несудові способи врегулювання спорів значно актуалізувалися.

Переломний етап в усвідомленні важливості розвитку несудових способів врегулювання спорів виразно намітився на початку 60-х років. Свідченням цьому може стати розвиток інституту арбітражу, претензійного провадження, залучення громадських організацій та трудових колективів до участі у врегулюванні конфліктів, а також діяльність третейських й товариських судів.

Оскільки обидва напрямки наукових пошуків характеризуються високим ступенем взаємопроникнення, праці науковців радянського періоду щодо правової природи мирової угоди, яка укладається в суді, мали значний вплив на формування концепції позасудового врегулювання спору. Серед фахівців радянського часу у галузі цивілістики склалося три основні підходи до розуміння судового примирення: матеріальний, процесуальний та дуалістичний. На користь матеріального підходу до характеристики інституту примирення свідчить те, що його центральним елементом є мирова угода, яку К. Анохін визначає як угоду сторін про припинення на певних умовах спору, укладену в суді, яка затверджується судом і яка набуває після цього силу судового рішення³. Я.Л. Штутін, в свою чергу, акцентує увагу на визнанні мирової угоди цивільно-правовим актом, що має на меті припинити дію раніше укладеного сторонами зобов'язання із заміною новим зобов'язанням або без такої заміни⁴. Процесуальні аспекти примирення виносив не перший план Д.М. Чечот, який вважав, що мирова угода є сукупністю розпорядчих дій як позивача, так і відповідача⁵. Дуалістичний підхід сформовано С.А. Якубовим, який, аналізуючи права та обов'язки сторін, дійшов висновку про те, що мирова угода є процесуальним правом сторін. Саме наявність такого права дозволяє сторонам розпоряджатися своїми суб'єктивними матеріальними правами та за допомогою й під контролем суду розв'язати спір про право⁶. Слід відзначити, що особливу цікавість для формування теоретичної бази несудових способів вирішення правових спорів має саме матеріальна концепція судового примирення, яка допомагає визначити особливості примирення як акту волевиявлення сторін, сформулювати його принципи, окреслити межі.

Здобуття Україною незалежності відкрило нові перспективи для розвитку правової науки, формування власної національної правової доктрини. Не останню роль у цьому процесі відіграє побудова розвиненої системи способів захисту прав та інтересів суб'єктів різноманітних правовідносин, забезпечення своєчасного та ефективного вирішення правових спорів. Наукові дослідження, які мають принципове значення для формування в Україні досудового врегулювання адміністративних спорів можна розподілити у три групи: 1) цивілістичні дослідження, присвячені проблемам примирення в альтернативній судочинству спосіб, зокрема, процедурі медіації; 2) дослідження вчених-адміністративістів, спрямовані на з'ясування сутності адміністративного спору як особливого різновиду юридичного конфлікту; 3) праці, присвячені вивченню можливостей запровадження альтернативних несудових способів розв'язання адміністративних спорів, особливостей порядку їх здійснення, співвідношення з адміністративним судочинством.

Приступаючи до аналізу першого напрямку наукових досліджень, передусім, слід відзначити,

¹ Давиденко, Д.Л. (2004). Мировое соглашение как средство внесудебного урегулирования частно-правовых споров: автореферат дис. на соискание научной степени канд. юрид. наук. Москва, 98.

² Кондратьева, Л., Пацурківський, С. (2009). Правова природа інституту мирової угоди. *Вісник Чернівецького національного університету ім. Юрія Федьковича*, 518, 87.

³ Анохин, К. (1959). Судебные мировые сделки. *Советская юстиция*, 9, 52.

⁴ Штутін, Я.Л. (1954). *Лекції з радянського цивільного процесу*. Київ: КДУ, 347.

⁵ Чечот, Д.М. (1960). *Учасники гражданского процесса*. Москва: Госюриздат.

⁶ Якубов, С.А. (1961). Права и обязанности сторон в советском гражданском процессе: дис. ...канд. юрид. наук. Ленинград.

що незважаючи на тривалу історію вивчення питання несудових способів розв'язання цивільних спорів, на теоретичному рівні залишається невизначеною їх система, немає усталеного загальноприйнятого бачення щодо їх співвідношення. Більшість наукових творів присвячено вивченню окремих способів вирішення спорів, не публічних за своєю природою. Відсутність комплексного бачення системи несудових способів вирішення таких спорів суттєво ускладнює її подальший розвиток, починаючи із термінологічної невизначеності, наявності дублювань повноважень, численних перетинань та прогалів у нормативному забезпеченні врегулювання тих чи інших спорів в альтернативний спосіб. Перші публікації, присвячені визначенню видів способів несудового врегулювання правового спору в Україні розпочато лише з 2007 р. Однією із найбільш вагомих монографічних праць є кандидатська дисертація О.М. Спектор «Альтернативні способи вирішення цивільно-правових спорів», можна відзначити також статті Н.Л. Бондаренко-Зелінської, І.А. Войтюк, І.В. Лукача, В.Т. Маляренко, І.Я. Сенюти, В.Ю. Розмана.

Якщо не брати до уваги розбіжності у формулюваннях назв способів вирішення цивільних спорів та окремі питання щодо їх співвідношення, можна зробити висновок, що найбільшого поширення у приватному праві отримали претензійне провадження (досудове врегулювання спору), медіація (судова і позасудова) та третейський розгляд спору.

Стосовно претензійного порядку вирішення приватно-правових спорів слід відзначити, що його розглядають, як правило, як різновид переговорів. Відповідно, значний внесок у становлення теоретичного обґрунтування претензійного провадження серед сучасних правників-цивілістів належить фахівцям у галузі господарського процесу, зокрема, І.А. Балюк, Ю.В. Волочай, Л.В. Голій, В.О. Горєвому, Т.С. Дунайло Л.Є. Зуєвій, Д.М. Притиці, В.Д. Чернадчук та ін.

Серед російських дослідників також варто відзначити дисертаційні дослідження О.М. Нехороших «Претензійне провадження як інституту досудового врегулювання спорів, що виникли із правовідносин щодо залізничних перевезень вантажів», Д.М. Фурсова «Претензійний та позасудовий порядок врегулювання спорів. Зважаючи на те, що претензійний порядок розглядається як такий спосіб врегулювання спору, який здійснюється без залучення третьої незалежної особи із функціями посередника, праці названих вчених використовувалися в цьому дослідженні з точки зору формування системи альтернативних позасудових способів розв'язання спору.

Провадження у третейському суді можна розглядати як ще один альтернативний несудовий спосіб врегулювання правових спорів і у порівнянні із претензійним провадженням він є більш опрацьованим. Зокрема, Ю. Барон, С. Лур'є, Є. Виноградов, Л. Винокуров, А. Волен, Т. Захарченко, Р. Калістратов, М. Клеандров, Т. Кісельов, С. Курочкін, Д. Мардінов, Л. Мінгазов, Ю. Притика, О. Скворцов, І. Чупахін, С. Юлдашев, а у Російській Федерації – Т. Багилли, А. Волкова, А. Морозов, Н. Немитіна, В. Севастьянов та ін. вивчали діяльність третейських судів, їх організаційні засади, специфіку вироблення рішення при розгляд відповідного спору та його юридичні наслідки.

Нарешті, медіація як окремий напрямок розвитку правового середовища почали обговорюватися у працях О.В. Белінська, С.Ф. Задорожна, В.М. Резнікова, Г.О. Ульянової. Слід відзначити, що в Росії теоретичне опрацювання проблеми медіації значно більше просунувся. Так, за останнє десятиліття побачив світ ряд монографічних праць, зокрема, О.В. Аллахвердової і А.Д. Карпенко «Медіація – переговори с участием посредника», Д.Б. Єлісеєва «Роль медиации в разрешении правовых конфликтов (теоретико-правовой анализ)», В.В. Лісіцина «Медіація: примирительное урегулирование коммерческих споров в России (прошлое и настоящее, зарубежный опыт)». Крім того, значний внесок у формуванні інституту медіації становлять дослідження, присвячені медіативним процедурам в окремих сферах суспільних відносин. Так, медіація в кримінальному праві і процесі досліджувалися А.А. Арутюнян, М.В. Головізнін, Ю.В. Кувалдіна, Є.В. Попаденко, Н.С. Шатіхіна. Медіація в міжнародному праві проаналізована Л.А. Воскобітовою, В.Н. Ткачовою, А.Н. Сачковою. Внесок у становлення теоретичного підґрунтя медіації у цивільних відносинах зроблено такими вченими, як Д.Л. Давиденко Е.А. Добролюбова, І.Ю. Захарьящева, С.І. Калашникова, Ю.С. Колясніков

Публічно-правова сфера представлена лише у працях фахівців з податкового права, зокрема, А.В. Білоусов, С.М. Миронова.

Оскільки в Україні застосування медіативних процедур в публічно-правовій сфері неоднозначно оцінюється фахівцями, вагомою передумовою для формування адекватної медіативної процедури можливе лише за умови ретельного аналізу сфери щодо якої вони будуть

застосовуватися. Відповідно, Окремий пласт досліджень вчених-адміністративістів, спрямованих на з'ясування сутності адміністративного спору як особливого різновиду юридичного конфлікту формує підґрунтя для поступового поширення медіації на сферу управління. Відтак, слід виокремити напрацювання таких дослідників як В.Б. Авер'янов, В.М. Бевзенко, І.О. Картузова, Р.О. Мельник, А.Ю. Осадчиний, О.В. Пасенюк, Ю.С. Педько, П.М. Рабинович, В.М. Тимошук та багато інших.

Особливості вирішення публічно-правових спорів зумовлені їх ознаками, до яких відносять такі: 1) публічно-правовий спір виникає з публічно-правових відносин; 2) сторонами спору є суб'єкти публічних відносин; 3) сфера виникнення спору зумовлена реалізацією публічного інтересу; 4) предметом спору є рішення, дії чи бездіяльність суб'єктів публічно-правових відносин, які порушують або можуть порушити права, свободи та інтереси інших суб'єктів публічно-правових відносин¹, а також адміністративних договорів. У випадках, прямо передбачених КАС України, а також іншими законами України, предметом публічно-правового спору можуть бути дії чи бездіяльність фізичних, юридичних осіб².

Н.Ю. Хаманєва додає, що зазначені спори вирішуються як в адміністративному, так і в судовому порядку. Таким чином, – підсумовує дослідник, – це два основних способи вирішення адміністративно-правових спорів³. Але сьогодні до цих способів вирішення публічно-правового спору слід віднести і альтернативний, що становить собою механізм подолання конфлікту, який містить ознаки публічно-правового спору, без звернення до органів державної влади.

Одним із аргументів на користь того, що взаємна поступка у публічно-правовій сфері можлива є наявність інституту мирової угоди в адміністративному судочинстві. Проблемі застосування мирової угоди у процесі судового вирішення спору присвячені праці вітчизняних вчених: Н.Александрова, К.Анохін, О.Бортнік, О.Бірюков, І.Картузова, Р.Куйбіда, Л.Лунц, О.Степанов, Г.Тимченко, Л.Фединак, О.Чупрун С.Фурса, В.Шишкін та ін. Узагальнюючи думки наведених авторів можна зробити висновок про те, що укладення мирової угоди – це закінчення процесу шляхом урегулювання спору на основі вільного волевиявлення сторін. Низка питань щодо примирення сторін в адміністративному судочинстві залишаються без належного законодавчого регулювання та теоретичного забезпечення. Тим не менш, дискусія щодо доцільності досягнення примирення у справах адміністративної юрисдикції все ще триває.

Сьогодні дослідження у сфері медіації вже вийшли на новий щабель розвитку і заглиблюються в окремі сфери медіації – процедура медіації, стадії медіації, кваліфікаційні вимоги до медіаторів та їх статус, порядок створення об'єднань медіаторів тощо. Стосовно специфіка проведення медіації в суді з'явилися перші праці щодо адміністративного судочинства. При цьому, звертає на себе увагу те, що вагомий внесок у розробку досудового врегулювання спору здійснюється саме практичними працівниками.

Так, суддя Одеського окружного суду С.О. Стефанов одні з перших відгукнувся на запровадження зазначеного інституту та охарактеризував процедуру досудового врегулювання спору.⁴ Автор публікації прийшов до висновків, що навіть якщо бажаний результат від досудового врегулювання спору не досягнуто, то залучення кваліфікованого фахівця сприяє формуванню взаєморозуміння між сторонами конфлікту і позитивно впливає на їх сприйняття реальних подій і дій протилежної сторони в суперечці. К.В. Продіус також здійснив рефлексію запровадження та застосування процедури медіації при вирішенні публічно-правових спорів. Суддя, здійснивши ґрунтовний аналіз процесу застосування сторонами досудового врегулювання спору, зазначив, що досудове врегулювання спорів – це не лише цікава правова новація, а й показник високої правової культури в суспільстві⁵.

¹ Сало, Л.Б., Сенюта, І.Я., Хлібороб, Н.Є., Школик, А.М. (2009). Способи вирішення публічно-правових спорів з органами влади: *практичний посібник*. Дрогобич: Коло.

² Хлібороб, Н. (2012). Рішення суб'єкта владних повноважень як предмет публічно-правового спору. *Вісник Львівського університету. Серія юридична*, 55, 127–133.

³ Хаманєва, Н.Ю. (2006). Адміністративно-правовые споры : проблемы и способы их разрешения. *Государство и право*, 11, 5–13.

⁴ Стефанов С.А до суда можно не доводить. <<http://vo.od.ua/rubrics/pravo-i-nalogi/25551.php>>.

⁵ Продіус К.В. Запровадження досудового врегулювання спору в адміністративному процесі. <http://just.odessa.gov.ua/index.php?do=static&filename=rozyasn_ur_konsult/real_ta_zahis_prav.htm>.

Суддя Вінницького окружного суду В. Кузьмишин вбачає таке обґрунтування необхідності впровадження процедури медіації в адміністративному судочинстві: впровадження процедур медіації зменшить надходження скарг до європейського суду з прав людини на невиконання судового рішення, що в свою чергу і зменшить штрафні санкції, які важким тягарем лягають на бюджет країни. Крім того, під час відкритого, налаштованого на діалог та позитивне розв'язання конфлікту, спілкування між органом державної влади та суспільством, призведе до підвищення правосвідомості та правової культури органу державної влади¹.

Л.М. Юхтенко надаючи характеристику означеній процедурі та її етапам, хоча і не виокремлює їх, а також окрему увагу приділяє питанню готовності державних органів влади, зокрема митних, до запровадження такого інституту². С.О. Осятинський проаналізував способи вирішення публічно-правових спорів без звернення до органів судової влади та визначив можливості вдосконалення механізму вирішення таких спорів з урахуванням досвіду зарубіжних країн. Науковець виокремлює такі засоби вирішення публічно-правових спорів – медіацію та переговори. Ураховуючи нерівність між учасниками конфлікту за участю органу державної влади (посадової особи), науковець запропонував залучати для вирішення публічно-правового спору третю сторону, яка не пов'язана з суб'єктами правовідносин.³ Вивчаючи порядок здійснення врегулювання адміністративних спорів в Україні й Канаді, М. Мельник доводить відсутність принципової різниці у меті відповідних процедур та наявність такої різниці у самих процедурах здійснення⁴.

Тим не менш, можна констатувати, що формування теоретико-правових засад досудового порядку як загально правові категорії, його сутність, система та місце в механізмі захисту прав і законних інтересів. Також не знайшли належного висвітлення в юридичній літературі процесуальні питання досудового порядку врегулювання спору: встановлення критеріїв його дотримання та застосування адміністративним судом процесуальних наслідків, у зв'язку з недотриманням такого порядку.

Підводячи підсумок, можна відзначити, що так само як і в Європі, різні аспекти медіації набувають все більшої популярності в якості теми наукових робіт в Україні. Досудове врегулювання публічно-правового спору є гідною альтернативою судовому врегулюванню спорів, де пошук взаємоприйняттого рішення відбувається не на основі формальних документів, а зважаючи виключно на пошук балансу інтересів сторін шляхом проведення низки переговорів, висловлення думок та пропозицій за участю незалежної особи (судді-медіатора), яка діє на засадах незалежності та неупередженості, сприяє підтримці та розвитку між сторонами культури їхніх відносин, досягненню позитивного результату і взаємопорозуміння у спорі, що виник між ними.

Безумовно, становлення медіації та медіативних процедур як напрями наукових досліджень має велике значення не тільки для майбутнього розвитку практики примирних процедур в нашій країні, а й безпосередньо пов'язане з процесом формування правових конструкцій та інститутів медіації, а також майбутньої юридичної доктрини медіації як особливої процедури врегулювання адміністративних спорів, що вимагає не лише відповідних законодавчих ініціатив, але й ґрунтового теоретичного осмислення.

¹ Кузьмишин В. Перспективи впровадження процедури медіації в адміністративному судочинстві України. <<http://www.voas.gov.ua/centr-mediacii/perspektivi-vprovadzhennja-protseduri-mediatsiji-v-administrativnomu-sudochinstvi-ukrajini/>>.

² Юхтенко, Л. (2013). Досудове врегулювання спору шляхом проведення переговорів за допомогою судді в адміністративному судочинстві: сутність і проблеми запровадження. *Юридичний вісник: щоквартальний журнал*, 3, 106–112.

³ Осятинський С.О. Позасудові способи вирішення публічно-правових спорів. <<http://applaw.knu.ua/index.php/arkhiv-nomeriv/4-6-2013/item/233-pozasudovi-sposoby-vyrishennya-publichno-pravovykh-sporiv-sutnist-ta-vydy-osiatynskiyi-s-o>>.

⁴ Мельник, М. (2012). Процедури досудового врегулювання спорів за законодавством України і Канади: порівняльно-правовий аспект. *Вісник Вищої кваліфікаційної комісії суддів України: науково-практичний юридичний журнал*, 4, 41–44.

References

---

1. Anokhin, K. (1959). Sudebnye mirovye sdelki. *Sovetskaja justicija*, 9.
2. Chechot, D.M. (1960). *Uchastniki grazhdanskogo processa*. Moskva: Gosjurizdat.
3. Davidenko, D.L. (2004). Mirovoe soglasenie kak sredstvo vnesudebnogo uregulirovanija chastno-pravovykh sporov: *avtoreferat dis. na soiskanie nauchnoj stepeni kand. jurid. nauk*. Moskva.
4. Dmitriev, A.V. (2003). *Konfliktologija: uchebnoe posobie*. Moskva: Gardariki.
5. Jakubov, S.A. (1961). Prava i objazannosti storon v sovetskom grazhdanskom processe: *dis. ...kand. jurid. nauk*. Leningrad.
6. Jukhnenko, L. (2013). Dosudove vreguljuvannja sporu shljakhom provedennja peregovoriv za dopomogoju suddi v administrativnomu sudochinstvi: sutnist' i problemi zaprovadzhenija. *Juridichnij visnik: shchokvartal'nij zhurnal*, 3, 106–112.
7. Kazakov, V. (2004). Social'nyj konflikt: problema opredelenija. *Sociologija: teorija, metody, marketing*, 3, 156–165.
8. Khamaneva, N.JU. (2006). Administrativno-pravovye spory : problemy i sposoby ikh razreshenija. *Gosudarstvo i pravo*, 11, 5–13.
9. Khljborob, N. (2012). Rishennja sub'jekta vladnikh povnovazhen' jak predmet publichno-pravovogo sporu. *Visnik L'vivs'kogo universitetu. Serija juridichna*, 55, 127–133.
10. Kondrat'jeva, L., Pacurkivskij, S. (2009). Pravova priroda institutu mirovoi ugodi. *Visnik Chernivec'kogo nacional'nogo universitetu im. Jurija Fed'kovicha*, 518.
11. Krasnov, B.I. (1992). Konflikty v obshchestve. *Social'no-politicheskij zhurnal*, 6, 14 – 22.
12. Kudrjavcev, V.N. (1995). *Juridicheskij konflikt: procedury razreshenija*. Moskva: Centr konfliktologicheskikh issledovanij RAN.
13. Kuz'mishin V. Perspektivi vprovadzhenija proceduri mediacii v administrativnomu sudochinstvi Ukraini. <<http://www.voas.gov.ua/centr-mediacii/perspektivi-vprovadzhenija-protseduri-mediatsiji-v-administrativnomu-sudochinstvi-ukrajini/>>.
14. Mel'nik, M. (2012). Proceduri dosudovogo vreguljuvannja sporiv za zakonodavtom Ukraini i Kanadi : porivnja'no-pravovij aspekt. *Visnik Vishchoi kvalifikacijnoi komisii suddiv Ukraini: nauково-praktichnij juridichnij zhurnal*, 4, 41–44.
15. Osjatinskij S.O. Pozasudovi sposobi virishennja publichno-pravovykh sporiv. <<http://applaw.knu.ua/index.php/arkhiv-nomeriv/4-6-2013/item/233-pozasudovi-sposoby-vyrishennja-publichno-pravovykh-sporiv-sutnist-ta-vydy-osiatynskyi-s-o>>.
16. Podkovenko, T.O. (2009). Mediacija jak odin z al'ternativnikh sposobiv rozv'jazannja juridichnikh konfliktiv. *Derzhavo i pravo*, 45.
17. Prodius K.V. Zaprovozhenija dosudovogo vreguljuvannja sporu v administrativnomu procesi. <http://just.odessa.gov.ua/index.php?do=static&filename=rozyasn_ur_konsult/real_ta_zahis_prav.htm>.
18. Salo, L.B., Senjuta, I.JA., Khljborob, N.Je., Shkolik, A.M. (2009). Sposobi virishennja publichno-pravovykh sporiv z organami vladi: *praktichnij posibnik*. Drogobich: Kolo.
19. Shtutin, JA.L. (1954). *Lekcii z radjans'kogo civil'nogo procesu*. Kiiv: KDU.
20. Stefanov S. A do suda mozžno ne dovodit'. <<http://vo.od.ua/rubrics/pravo-i-nalogi/25551.php>>.
21. Zakhar'jashcheva, I.JU. (2004). Juridicheskij konflikt kak social'naja predposylka processual'noj dejatel'nosti. *Jurist*, 4, 46 – 51.